

All'intersezione di questi due aspetti si collocano alcuni nodi centrali della problematica che è l'oggetto di studio; in particolare, la componente diatopica (con la riflessione sulla provenienza di singoli elementi lessicali, ma anche del loro radicamento in specifiche aree della grecità moderna) e quella diastratica, nella definizione dei veicoli dell'introduzione di italianismi attraverso canali estremamente differenziati da situazione a situazione: un conto è la storia di un genovesismo appartenente al lessico agricolo particolarmente radicato nel dialetto di Chios, ad esempio, un conto la fortuna di elementi del lessico giuridico o scientifico passati dall'italiano letterario alla lingua comune.

La ricchezza quantitativa e qualitativa dell'apporto delle lingue d'Italia al lessico neogreco, attraverso secoli di stratificazioni, si legge quindi bene, nel lavoro di Minniti Gõnias, soprattutto grazie alla sua capacità di collocarne i singoli esiti nei diversi contesti storici e nelle diverse situazioni: il radicamento del veneziano e del genovese nei territori di volta in volta controllati dalle due talassocrazie genera fenomeni di prestito in parte diversi dalla circolazione di queste stesse lingue come vettori di innovazione tecnologica, specificamente nel campo della nautica, e l'italiano lingua diplomatica nel Levante ottomano produce effetti diversi dall'influenza culturale e letteraria del Risorgimento italiano su quello greco. Queste e altre suggestioni, filtrate alla luce di una rigorosa ricostruzione storica complessiva e analizzate più in dettaglio per singoli esempi, fanno apprezzare, del libro di Minniti Gõnias, le doti di opera destinata a essere, per la sua stessa connotazione di sintesi, un punto di partenza per ulteriori approfondimenti.

Alcune "piste" future appaiono più accennate, altre vengono rese esplicite dalla trattazione dell'autrice: il tema della commistione, linguistica, ad esempio, e del suo ruolo per il transito di elementi lessicali di area italiana in neogreco, quello della sostanzialità del "franco" come idioma effettivamente distinto nel contesto dell'italofonia e dei suoi elementi costitutivi, sembrano destinati a ulteriori esegesi; al tempo stesso, l'approfondimento sull'opporto genovese, generalmente ritenuto di minor rilievo rispetto a quello veneto (malgrado gli studi pionieristici di Ramondo e alcune puntualizzazioni di Cortelazzo), si inserisce assai opportunamente, nel lavoro di Minniti Gõnias, in un quadro di una più approfondita riconsiderazione del ruolo storico dell'elemento ligure nelle vicende di circolazione linguistica di ambito mediterraneo, offrendo promettenti spazi di riflessione, ancora una volta di natura metodologica non meno che quantitativa e tipologica.

Sono questi soltanto alcuni aspetti per i quali la pubblicazione bilingue della studiosa, col suo imponente corredo bibliografico e i puntuali apparati che la completano, si segnala come punto d'arrivo di un percorso individuale non meno che come occasione di rilancio per gli studi sul contatto linguistico italo-neogreco, all'interno dei quali l'autrice si colloca senz'altro fra i protagonisti.

Fiorenzo Toso
Università degli Studi di Sassari

MOLLÀ, Toni (2017): *La llengua de la plaça. L'espai públic, el mercat i la política lingüística*. Alzira: Bromera, 200 p.

Tot revisitant la salut de la llengua en un ecosistema comunicatiu complex i dinàmic

La sociolingüística catalana feta des del País Valencià té en Toni Mollà un dels màxims exponents. Aquesta consideració no és gens trivial perquè l'esmentat territori ha participat de manera substantiva en l'activació domèstica d'aquest àmbit del coneixement i en el seu desenvolupament posterior. No en va, en la fase embrionària, l'enyorat Rafael L. Ninyoles i el desconcertant Lluís V. Aracil hi han tingut un paper decisiu. Un paper que, amb el temps, han entomat investigadors de la talla del mateix Mollà, Vicent Pitarch o Brauli Montoya, ben acompanyats per Josep Conill, Ernest Querol, Antoni Mas, Francesc J. Hernández Dobon, Raquel Casesnoves, Josep-Àngel Mas, Avel·lí Flors i d'altres autors que han enriquit la reflexió coral sobre les relacions entre la llengua (les llengües) i la societat. I ho han fet sovint

des de mirades diverses que han tingut com a denominador comú la projecció de la interpretació de la realitat sociolingüística valenciana sobre la comunitat lingüística catalanòfona. Allò que qui subscriu aquestes ratlles ha convingut a anomenar la *catalanofonia* (Pradilla 2015). Un terme, un concepte en definitiva, que li va com anell al dit al metatema d'un llibre de continguts diversos però transversals, com la mateixa disciplina que acull la reflexió.

Efectivament, la comunitat lingüística, transmutada en *comunitat comunicativa*, esdevé l'entorn de reflexió d'un assaig d'interpretació dels diferents ressorts que, segons l'autor, haurien de guiar una nova política i planificació lingüística. Un programa d'intervenció que ha de defugir —o, si més no, minimitzar— els valors simbòlics (emocionals) de la llengua i ha de centrar-se en els valors instrumentals, que ha d'exhibir en una societat complexa i canviant. Una comunitat, l'actual, on la llengua ja no només es manifesta en la interacció física dels parlants, sinó que es desterritorialitza fins al punt d'esdevenir una comunitat virtual, l'anomenada *societat xarxa*.

Toni Mollà és un personatge polièdric que ha bastit la seua cosmovisió a partir d'una formació en el món del periodisme i la comunicació (és Llicenciat en Periodisme). Tanmateix, la seua tesi doctoral l'incorpora de ple en el món de la sociologia del llenguatge, o potser millor, en el de la sociologia de la comunicació.¹ Un àmbit que havia transitat, sovint de la mà del seu (nostre) admirat Rafael L. Ninyoles, un científic social d'autèntica excel·lència a qui hem d'agrair la incorporació en la nostra tradició sociolingüística del mètode i el rigor de la ciència en la seua versió de veritable avantguarda intel·lectual. Val a dir que Mollà ha gaudit del privilegi de la tutela del Mestre fins al darrer moment, un fet que ha propiciat que a hores d'ara siga la persona que millor coneix l'obra d'aquest autèntic gegant de la sociologia del llenguatge. D'altra banda, Mollà ha viscut de primera mà la redefinició del model audiovisual valencià, des de la mateixa creació de Ràdio Televisió Valenciana Canal 9 fins al seu desmantellament definitiu (2013). No en va en l'àmbit laboral ha ocupat càrrecs de responsabilitat diversos (1989-1997: tasques a la unitat d'assessorament lingüístic; 1997-2013: cap de la Unitat d'Estudis i Prospectiva). Una feina a l'Administració que ha combinat amb la docència en la Universitat de València i en diverses estades docents internacionals (Graduate Center de la Universitat City de Nova York i Universitat de Brown).

Més enllà de l'aportació literària, el llegat (inconclús) de Toni Mollà en l'àmbit de la reflexió civicoacadèmica ha esdevingut una mena de *work in progress* que visualitza la constant acomodació de la seua doctrina a la realitat dinàmica de l'objecte d'estudi. Entre el *Curs de sociolingüística* semenal (tres volums publicats entre els anys 1987 i 1991)² i el *Manual de sociolingüística* de 2006, l'estructura social i la política han mutat substancialment, amb canvis econòmics, socials, culturals i tecnològics de molta envergadura. L'abordatge teoricopràctic de la nova realitat en aquest darrer text exigia, doncs, una revisió aprofundida de l'aparatge intel·lectual que n'havia de donar compte.

La reformulació proposada devia pouar, sens dubte, dels quatre volums col·lectius que van constituir la sèrie «Lectures de sociolingüística», un projecte dirigit pel mateix Mollà que va posar negre sobre blanc les ponències llegides a les trobades sociolingüístiques que acollia cada any la ciutat d'Alcoi. Els volums resultants s'intitulen *Política i planificació lingüístiques* (1997), *La política lingüística en la societat de la informació* (1998), *Ideologia i conflicte lingüístic* (2000) i *Llengües globals, llengües locals* (2001). Aquests treballs miscel·lanis constitueixen un corpus d'aportacions molt destacat en el desenvolupament de la disciplina sociolingüística catalana. Hi tracten una gran varietat de temes, abordats per una constel·lació d'autors que representen el bo i millor de la recerca autòctona.

1. Toni Mollà és autor de la tesi doctoral *La televisió valenciana del segle XXI. Nous factors i noves funcions. Autodiagnòstic i anàlisi de prospectiva (2005-2010)*, dirigida pel doctor Rafael Xambó i Olmos i defensada el 14 de juny de 2006 al Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Facultat de Ciències Socials de la Universitat de València.

2. El primer el va escriure amb Carles Palanca i en els altres dos Amadeu Viana va ser el seu company de viatge.

Mollà, però, ha continuat reelaborant el seu model interpretatiu de la mà d'obres com *Quina política lingüística* (2007), *Quina televisió pública?* (2009) i, finalment, el llibre motiu d'aquesta ressenya, *La llengua a la plaça* (2017). D'altra banda, si l'esmentada producció té una tonalitat acadèmica, no vull deixar de referir dos treballs, allunyats en el temps, on la prosa del Mollà assagista ens proveeix d'una mirada compromesa, cívica, subjectiva en definitiva, sobre una realitat contra la que es rebel·la. El primer, *La utopia necessària* (1994), destaca per una proposta ideològica que l'acompanyarà permanentment: la consideració de la nació com a societat civil. El segon, *La desconnexió valenciana* (2014), torna a insistir en la importància de la ciutadania com a eina de govern i contrapès d'un poder fora del control democràtic.

L'estil de Toni Mollà és hereu de l'assagisme brillant d'una altra de les icones que va freqüentar, Joan Fuster. És per això que els textos apuntats acaben esdevenint una mixtura entre el llenguatge acadèmic i l'assagístic. Això sí, amb un predomini del primer en els llibres de temàtica sociolingüística i del segon en els més especulatius.

Però anem ja al llibre que ens interpel·la. *La llengua a la plaça* aplega un conjunt de vint-i-un textos elaborats entre 1989 i 2015. Es tracta d'un aplec de treballs heterogenis produïts per al consum de destinataris diversos. N'hi trobem alguns d'inèdits, encara que el gros de les aportacions ha estat publicat en revistes del nostre ecosistema (*Eines*, *L'Espil*, *Divèrsia* o *Revista de Llengua i Dret*) o de fora (traducció d'una sèrie d'articles divulgatius publicats a la revista electrònica *Euskara Gipuzkoan*). Són treballs de dimensions diferents en funció de l'objectiu de l'autor i la clientela del mitjà. Això sí, ni en els de voluntat divulgativa l'autor s'estalvia un cert academicisme, ni en els predominantment acadèmics es desfà d'un to propositiu volgutament subjectivista. És un estil, com s'ha dit, molt personal, on l'autor no se cenyeix únicament a la descripció del que veu —tal com recomana el mètode científic—, sinó que, lluny d'agafar distància, s'hi involucra decididament. D'una manera heterodoxa, bona part dels seus textos més acadèmics es podria inserir en el marc de la *sociolingüística crítica*,³ un espai on la *glotopolítica* hi ocupa un lloc rellevant.

L'ordenació cronològica dels textos escollits, si bé hi ha moments que produeix al lector una sensació disruptiva pel que fa a la successió de temàtiques, té la virtut d'evidenciar la constant reelaboració dels continguts per part de l'autor. Aquest procedir, ben propi de l'analista que s'apropa a una realitat dinàmica, lluny de desorientar el lector, té la bondat de destacar els continguts nuclears sobre els quals l'autor ha centrat l'atenció.

Com a persona que ha resseguit amb delectança l'obra sociolingüística de Mollà, hi ha un article a *La llengua de la plaça* que voldria destacar de manera especial. Em refereixo a «L'espai públic, el mercat i la política lingüística (Una visió valenciana)» (p. 147-183), un títol que l'autor també emprà com a subtítol general del llibre. Es tracta d'una aportació feta a un monogràfic de la revista *Divèrsia* (dirigida per Josep-Lluís Carod-Rovira) que s'ha ocupat de reflexionar sobre la situació sociolingüística de la llengua catalana des d'àmbits diversos. Mollà ens hi ofereix “una visió valenciana” de gran interès per a la interpretació de tota la comunitat lingüística. En les línies que segueixen m'ocuparé, fonamentalment, dels continguts de l'article.

L'autor, d'entrada, ens situa de ple davant dels importants canvis que han modificat l'entorn social de la comunitat lingüística. Són canvis —polítics, culturals, econòmics i tecnològics— que han metamorfosat l'estructura comunicativa (i, en conseqüència, sociolingüística). La comunitat lingüística, amb l'arribada de nous fluxos migratoris i l'estancament del creixement vegetatiu, incorpora nous actors a les dinàmiques comunicatives. D'altra banda, l'estructura comunicativa de la mà de les noves tecnologies incorpora nous mitjans que la mediatitzen (satèl·lits, xarxes de cable, etc.). L'ús lingüístic ja ha deixat de respondre únicament a factors endògens, ans al contrari, els exògens adquireixen un gran protagonisme. La mundialització ha desestabilitzat el context comunicatiu tradicional. Tant, que con-

3. «Ben mirat, la situació social de l'idioma simbolitza —i reforça, alhora— les jerarquies entre els (sub)grups socials de la comunitat lingüística. Al capdavant la vitalitat dels usos lingüístics depèn de les condicions socials en què es (re)produeixen.» (p. 7).

ceptes com el de *territorialitat* i fins i tot el d'*espai comunicatiu* (quan s'interpreta en la seua dimensió geogràfica) han entrat en crisi. La *desterritorialització* de la comunitat lingüística és un fet del qual el sociolingüista no pot prescindir en les seues valoracions.

Advertits del nou context, Mollà reclama una diagnòsi de la situació en conseqüència. Una valoració que dictamine sobre el(s) lloc(s) que ha d'ocupar la llengua catalana en l'estructura social de la comunitat lingüística, un espai que la *funció discriminant* (Lamuella i Murgades) ha d'ajudar a conquerir, més enllà de la conflictivitat que pugua generar. Arribats en aquest punt, l'aposta pels valors instrumentals enfront dels simbòlics és una obligació: «Comptat i debatut, els idiomes que tenen alguna possibilitat de futur seran els que assoliran valor de canvi i intercanvi en el mercat, efusions sentimentals al marge» (p. 152). Així, doncs, si la llengua no adquireix valor instrumental, no accedirà al món productiu, laboral i comercial.

El futur dels idiomes es juga, segons l'autor, en els mitjans de comunicació de masses, les indústries culturals i l'activitat econòmica. L'escola, per important que siga, ha d'adaptar el seu rol a les noves formes de socialització del nou entorn. I adverteix que les motivacions per a l'ús de les llengües són de caràcter social, i en el nou ecosistema (una societat moderna, urbana i terciària) hi incideixen de manera determinant els mitjans de comunicació. Aquesta asseveració pren una rellevància especial al País Valencià, on els mitjans de comunicació catalanòfons —en el moment d'escriure l'article, l'any 2015— han esdevingut residuals. No han participat, doncs, d'aquesta acció sinèrgica que els correspondria sobre una escola llastrada fundacionalment per un model de separació en funció de la llengua de l'alumnat.

Una de les tesis fonamentals de l'article —una de les idees força que Mollà ha difós en bona part de la seua obra, en definitiva— és la que destaca la importància de l'espai públic com a generador de capital social (i, per tant, lingüístic). La crisi actual de l'espai públic de comunicació abraça una Europa dipositària del model de ciutat cohesionada i multifuncional. Ninyoles ja va teoritzar sobre les conseqüències de pèrdua lingüística a la ciutat de València vinculades a un urbanisme que havia impulsat la segregació social i els capteniments comunicatius autistes. Sens dubte, qüestions com la segregació urbanística, el desequilibri territorial, la política d'infraestructures i el disseny radial (Madrid, quilòmetre zero) de les comunicacions han de merèixer l'atenció dels responsables de la política i la planificació lingüístiques. A propòsit d'això, Mollà aposta per la revertebració no jeràrquica del territori lingüístic.

Pel que fa a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), adverteix que l'estat del benestar s'ha vist altament afeblit amb la irrupció de la lògica econòmica neoliberal. Les privatitzacions i les concentracions oligopòliques que ha sofert l'espai públic de la comunicació prioritzen la rendibilitat econòmica a la funció de cohesió social. I, alhora, solen difondre una ideologia conservadora poc afí a l'equitat social. El repte, doncs, va més enllà de la consolidació de la llengua en un àmbit estratègic.

La manera d'abordar-lo exigeix una terapèutica específica segons el territori de la llengua. Mollà, quan ha de contrastar la dinàmica valenciana en el marc de la comunitat lingüística, recorre sovint a Catalunya. D'aquesta manera evidencia una qüestió tan rellevant com el desacord territorial en la mateixa consideració de la posició que ha d'ocupar la llengua catalana en els diferents (sub)ecosistemes. A propòsit d'això, no deixa de sorprendre el discurs sobre la "igualtat lingüística" que es difon des de la sala de màquines de la política i la planificació lingüística actual valenciana. Un discurs, des del meu punt de vista, poc ambiciós, només comprensible si es concep com una estació prèvia a l'assoliment de la preeminència que tota llengua històrica ha de reivindicar en el seu territori.

La reflexió sobre l'establiment de la comunitat lingüística constitueix una (altra) intersecció entre les aportacions de Mollà i les de qui signa aquesta papers. En la reivindicació dels valors instrumentals de la llengua que fa Mollà, s'hi pot observar un clar paral·lelisme amb la doctrina que postula la preeminència dels factors interaccionals (comunicatius) sobre els simbólicoactitudinals (identitaris) a l'hora de bastir la comunitat lingüística, la catalanofonia. En més d'una ocasió m'he referit al fet que en situacions de conflicte lingüístic (en realitat, identitari), el recurs als factors simbólicoactitudinals és una garantia d'atiar la conflictivitat. Contràriament, els factors interaccionals ens haurien de permetre, tot defugint el litigi identitari, establir una comunitat d'interessos on la llengua fos l'espina dorsal (Pradilla 2011).

El mercat, ara en termes comunicacionals, emergeix en els plantejaments de Mollà com a terreny de joc clau. La llengua catalana està en condicions d'acreditar un mercat de llengua mitjana, demolinguísticament suficient per a patrocinar una cultura que funcione en termes d'indústria cultural i, en conseqüència, participe en el model de desenvolupament econòmic de la societat. La continuïtat dels diferents territoris de la llengua hauria de jugar-hi a favor. Tanmateix, és un lloc comú la consideració de la nostra comunitat lingüística com un tot fragmentat, amb dinàmiques centrífugues atiadades per unes elits contràries a la rehabilitació de la llengua catalana.

El factor sociopolític pren ara un relleu excepcional. Mollà, però, en matisa la seua importància tot reprenent l'inventari dels "nous factors" de la política lingüística, això és, econòmics, polítics, culturals i tecnològics. Arribats en aquest punt voldria fer notar una de les poques discrepàncies que tinc amb els postulats de Mollà. Soc del parer, amb Cooper (1989), que els lideratges tenen una gran importància en els processos de revitalització lingüística. En situacions de minorització (lingüística i política) m'atreveria a dir que n'acaben mediatitzant la resta. No en va, en depèn la mateixa catalogació de la llengua històrica com a factor proteccionista. L'acció planificadora "des de dalt" té en la regulació legislativa el seu principal instrument. "Des de baix", des de la societat civil tan encertadament reivindicada per Mollà, s'hi pot fer front des de la disparitat ideològica. Tanmateix, no hem de perdre de vista que és també "des de baix", des del sector majoritari de la societat civil, que es manté en el poder les elits que defensen el seu capital lingüístic. Des d'aquest punt de vista, l'oposició poder vs societat civil no té l'efectivitat contestatària que em dona la sensació que Mollà li atribueix.

El cas valencià corrobora el que acabo de dir. Les transformacions en l'estructura social apuntades han portat una industrialització tardana, amb la consegüent desagrariació, urbanització i l'arribada d'importants contingents migratoris. En relació amb l'estructura comunicativa, Mollà sentència que té «una estructura informativa arcaica i provincial, amb xifres de lectura en el límit del subdesenvolupament mediàtic, i sense cap diari, ràdio ni televisió, ni pública ni privada, de caràcter autòcton.». Aquest fet, gairebé crònic si descomptem el període d'emissió dels mitjans d'una RTVV en declivi permanent des de la seua creació, ha contribuït al manteniment d'*un statu quo* comunicatiu castellanòfon —i al seu torn polític— que ha barrat el pas a la creació d'un tercer espai amb el valencià com a element dinamitzador d'opinions en un marc de pluralitat ideologicopolítica més matisat. Els esdeveniments ocorreguts des de maig de 2015 ençà, ja fora de l'abast temporal de l'article de Mollà, ens permeten albirar una represa de la política comunicativa institucional en clau més autòctona. I s'està gestionant de la mà d'un tercer espai polític, que condiona l'aritmètica parlamentària valenciana tradicional. El vector polític, novament, esdevé la punta de llança d'una transformació que la societat civil haurà de validar o d'impugnar.

Em fa la sensació que Toni Mollà és lluny de beneir en el seu conjunt la nova política lingüística valenciana. Jo també tinc seriosos dubtes sobre l'eficàcia del pla estratègic que s'està portant a terme. Un pla que s'ha anat afeblint progressivament per tal d'apaciar la cridòria històrica del sector sociopolític que ha governat el País Valencià entre el 1995 i 2015. Una cridòria a la qual s'ha apuntat una judicatura que s'ha convertit en un actor més contra la rehabilitació de la llengua, tot invocant un delirant retrocés de la llengua castellana.

La proposta de política lingüística de Mollà passa per superar els dèficits culturals, tot redefinint el model escolar i les polítiques sobre les indústries culturals. Una d'aquestes indústries és l'audiovisual (cinema, ràdio, televisió, DVD i multimèdia). L'autor en destaca la importància a l'hora de generar identitat i valor artístic, també influeix en l'educació, els gustos, les mentalitats i la ideologia de la ciutadania. Posa èmfasi en la creació d'una nova empresa de comunicació que lidere un model valencià de comunicació pública. Un nou ens plenament incardinat en la política industrial, tecnològica i cultural del País Valencià. Tot plegat, al servei de l'objectiu de reforçar l'espai públic valencià.

La consolidació d'un mercat que viabilitze aquesta estratègia multidimensional és una condició *sine qua non*. I en aquesta comesa la intensificació de les relacions amb els altres territoris és fonamental. Cal, doncs, activar mesures que interpreten la comunitat lingüística en termes de mercat. La conflictivització estratègica de les relacions interterritorials actua en sentit oposat. Mollà sentència que

«l'intercanvi policèntric des de diversos centres de producció (Barcelona, Tarragona, València, Palma, Tortosa o Alzira, posem per cas) és un enriquiment cultural, però, sobretot, un model de desenvolupament econòmic.» (p. 175). Alhora, reivindica una ideologia que reconega la diversitat com a enriquidora de la *catalanitat*.⁴

Vinculat a la concepció de la llengua com a mercat, Mollà posa damunt la taula el concepte de *valor* de la llengua. S'hi refereix tot circumscriuint-lo a la xarxa (internet) i el defineix com «allò que serem capaços de produir i de distribuir» (p. 178) en una llengua concebuda com «una xarxa d'interacció, contacte, de negociació i de conflicte. La seua riquesa radica en la complexitat d'interrelacions que sosté» (p. 178). Aturem-nos-hi una mica.

Paral·lelament a la consideració d'aspectes tan importants per a l'esdevenidor de les llengües com l'*estatus* (la situació legal) i el *prestigi* (el reconeixement intern i extern), Roberto Bein (2001) en va proposar un altre, el *valor d'ús* (*Gebrauchswert*). Georg Kremnitz (2003), un parell d'anys més tard, l'anomenarà *valor comunicatiu* (*kommunicativer Wert*). Malgrat les dificultats de formalitzar-lo, una definició provisional establiria el valor comunicatiu d'una llengua en una societat (o en una part) a partir de la freqüència global de les interaccions dels seus membres. Estaríem parlant de la utilització real d'una llengua (o d'una varietat) en una societat, independentment de les polítiques de promoció o de repressió aplicades pels seus governants. Jo mateix, tot partint sobretot de les consideracions de Kremnitz (2006) al voltant de la fragmentació de la comunitat lingüística catalana, he emprat el concepte per tal de dirimir sobre la bondat dels models formals demarcatis (identitaris) o comunicatius (interaccionals) a l'hora d'estructurar la comunicació interdialectal en la catalanofonia. L'aposta pels models comunicatius descansaria en el manteniment d'un mercat lingüístic ben travat. Un mercat lingüístic on els models demarcatis (particularistes) perden pes a causa de la pèrdua de valor comunicatiu de l'instrument emprat. Val a dir que la desestructuració (i la conflictivització identitària) de la nostra comunitat lingüística exigeix que el model comunicatiu recolze en un model identitari moderat, allò que s'ha convingut a anomenar un model pluricèntric convergent. En relació amb l'abast del terme *valor* (comunicatiu), he de confessar que l'horitzó comunicatiu sobre el que descansa, si més no en les anàlisis de Kremnitz i meues, es redueix al contínuum oralitat-escrituralitat des de mitjans de producció que exclouen la virtualitat. En aquest sentit la mirada de Mollà enriqueix el debat i propicia una anàlisi (ara mateix, pendent) més completa i, sobretot, actualitzada del capteniment comunicatiu en la nostra societat.

D'altra banda, l'autor concep la dimensió cívica de la societat com una eina de control imprescindible sobre les polítiques que emanen des dels governants de torn. Les societats disposen d'un *back ground* de base antropològica que aflora en forma de creences, actituds i opinions. La ideologia (les ideologies) i les mentalitats constitueixen, doncs, el marc sobre el qual descansa tota política lingüística.

Mollà —al meu parer, amb una certa ingenuïtat— advoca per «la necessitat d'un pacte civil i polític que supere velles i noves fragmentacions [suprimeixo nota], un pont de diàleg i d'acord més enllà de les majories electorals al voltant de la llengua, la cultura i les esferes públiques de comunicació com ara el sistema escolar i les ràdios i televisions [suprimeixo nota].» (p. 169). La utopia necessària...

Acabo. *La llengua de la plaça* és una peça més d'una aportació intel·lectual que transita entre l'epistemologia i l'activisme il·lustrat. El lector hi trobarà glopades de bona part de les dèries acumulades amb el pas inexorable del temps per una de les figures més destacades de la sociolingüística catalana. Estic convençut que la seua lectura en motivarà d'altres, del mateix autor o de la constel·lació bibliogràfica que l'acompanya. Som-hi, doncs.

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili
Institut d'Estudis Catalans

4. Si se'm permet la immodèstia, tal com he assenyalat a l'inici de la ressenya, considero que per a les finalitats de l'autor seria més adequat el terme *catalanofonia*. El terme *catalanitat* està amerat de connotacions identitàries que el mateix autor malda per minimitzar.

Bibliografia de referència

- BEIN, R. (2001): «Die Wechselwirkung Prestige/Gebrauchswert des Französischen: früher erste, heute dritte Fremdsprache in Argentinien», dins BORN, J. (ed.): *Mehrsprachigkeit in der Romania: Französisch im Kontakt und in der Konkurrenz zu anderen Sprachen*. Viena: Praesens, p. 82-90.
- COOPER, R. L. (1989): *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KREMnitz, G. (2003): «Le concept de ‘conflit linguistique’ aujourd’hui. Essai d’une mise à jour. Avec une annexe: quelques remarques sur le terme de ‘valeur communicative’ des langues», *Lengas*, núm. 54, p. 7-22.
- KREMnitz, G. (2006): «Català, valencià, balear: respostes científiques a qüestions polítiques?», dins VALLVERDÚ, F. (ed.): *Cap a on va la sociolingüística?: II Jornada de l’Associació d’Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 20 d’octubre de 2005)*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, p. 63-76.
- PRADILLA, M. À. (2011): «La gestió normativa de la llengua catalana. Unitat en la diversitat o diversitat d’unitats», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 56, p. 113-139.
- PRADILLA, M. À. (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.

MONTOYA ABAT, Brauli (2018): *Aproximació a la història social de la llengua catalana*. Alzira: Bromera, 162 p.

Reconstruir la història de la llengua catalana, condensar-ne els fluxos evolutius, establir-ne una periodització i assignar-li un sentit holístic, un valor socialment compartit, heus ací tot un desafiament cognitiu, que implica mobilitzar més destreses de les que es pot inferir en una aproximació superficial. Si la síntesi s’ha d’adequar a un lector jove, l’empresa redobla el caràcter de repte intel·lectual. Comptat i debatut, l’exercici d’escorcollar els vestigis del català en el passat ens interpel·la com a subjectes històrics inserits en el moment actual, amb tota la càrrega d’informació, i també de prejudicis, amb què acarem el patrimoni heretat. Això confirma la hipòtesi que la història sempre parla del present amb arguments del passat. I per això mateix resulta tan difícil eludir la lectura presentista d’èpoques pretèrites. Fet i fet, el lector avesat als estudis de diacronia lingüística tendirà a veure, més enllà de la trama narrativa i les dades factuais, l’ordit del producte, el context i el rerefons en què s’han bastit tant la darrera monografia especialitzada, com la síntesi de conjunt més recent. I en aquest escrituri de nivell expert, establirà uns vincles clars entre text i autor.

El responsable del llibre que glossem és Brauli Montoya Abat (Novelda, 1956), catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat d’Alacant, membre de la Secció Filològica de l’IEC, de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua i de l’Insitit Interuniversitari de Filologia Valenciana. La investigació de Montoya és sobradament coneguda i es reparteix entre els dominis veïns de la sociolingüística aplicada, la sociolingüística històrica, la història social de la llengua o la teoria i pràctica de la normativització, entre d’altres. Alguns estudis seus, com ara *Alacant, la llengua interrompuda* (1996) o *La transmissió familiar del valencià* (2011), aquest publicat amb el professor Antoni Mas, també de la UA, són referències obligades en els camps esmentats.

Els treballs de Montoya reuneixen el rigor, l’abundància de coneixements i la passió d’un investigador que viu i estudia la llengua des de les contrades meridionals de l’idioma, ben a prop de la frontera lingüística. De fet, la noció de *limes* o frontera, assumida vivencialment i explorada amb bagatge científic, plana en moltes de les seves pàgines. Com en aquest llibre, publicat en la biblioteca Essencial, una col·lecció divulgativa de l’editorial Bromera, d’Alzira, adreçada sobretot a lectors joves, alumnes de batxillerat i de cursos universitaris inicials. Montoya ha fet un autèntic *tour de force* per tal d’encabir un cabal d’informació ingent en cent-cinquanta pàgines d’un volumet de butxaca, en un llenguatge planer que conjumina densitat conceptual i vigor narratiu; síntesi de conjunt i precisió de detall, perfils nítids i